

Larisa Mondrusa: Svešā zemē stādu rozes...

Larisa, pieradusi ar siltu smaidu iet pretim saviem skatītājiem, arī mani satika ar draudzīgu atklātību. Un uzreiz, bez pieklājības un piesardzības minūtēm. Viņas dzīvesdraugs, Egils Švarcs, mūsu satikšanās mirklī rietumniekiem raksturīgā atvērtībā uzdeva pirmo jautājumu: „Kāpēc mums neviens nepateica, ka būsiet jūs? Mēs tikko redzējām jūsu jauno grāmatu! Un par Raimonu Paulu jūs arī rakstījāt, vai ne?” Nācās piekrist. Un tas bija liels prieks, ka starp mums uzreiz radās silta saskarsme: nemaz tik bieži negadās, ka cilvēks, ar kuru grasos runāt, atveras tieši tajā mirklī, kad mēs sasveicināmies. „Neatstājiet viņu vienu,” Egils man pamirkšķināja, mīļi apskaudams sievu. Viņš uz pāris stundām atstāja trauslo un skaisto Larisu manā gādībā.

Teksts: Elīta VEIDEMANE

Foto: Jānis Pešiks un arhīvs

Larisa Mondrusa Latvijā ilgus gadus bija aizliegtā dziedātāja: viņa, kas 1973.gadā izbrauca no Latvijas uz Krieviju, pēc tam – uz Vāciju. Viņas balss tika izsvītota no „padomju dziedātāju reģistra”, jo bija „nepareiza”: Larisa un viņas dzīvesbiedrs Egils Švarcs nenovērtēja padomju dzīvesveida nepārspējamās priekšrocības un aizbrauca no Padomju Savienības, lai citur – toreizējā Rietumvācijā – veidotu savu karjeru. Taču Larisas neapšaubāmais talants – viņas līganā, dzidrā balss – spēja atrast izmantojumu arī Vācijā. Un arī citur pasaulē. Šobrīd Larisa ir Latvijā, lai atkal – pēc vairāku gadu nekāpšanas uz skatuves – sniegtu koncertus vairākās dzimtenes koncertzālēs.

Kāds bija jūsu ceļa sākums?

Uz skatuves kāpu ļoti jauna – deviņpadsmit gadu vecumā. Arī iemīļējos ļoti ātri: sadraudzējos ar Egilu...

Viņš bija jūsu pirmais un vienīgais?

Jā! Egils uzreiz ņēma mani savās rokās, viņš bija manas dzīves lielā skola. Viņam bija izglītība, man – tikai intuīcija un droši vien arī balss. Egils savulaik bija Rīgas estrādes orķestra (REO) mākslinieciskais vadītājs un diriģents. Viņam vadīšanā bija gandrīz viens laiks ar Raimonu Paulu un Aleksandru Kublinski. Es pabeidzu Rīgas 22.vidusskolu, un toreiz visas meitenes gribēja kļūt par dziedātājām. Arī es. Bija tāds komponists – Hvoičickis, viņš uzrakstīja man pāris dziesmu un teica: ja es labi tās nodziedāšu, viņš mani parādīs Rīgas estrādes orķestra direktoram Jakovam Štukmeistaram. Tā arī notika. Jakovs mani noklausījās un pateica: “Tu, meitenī, tagad brauc mājās, varbūt mēs tev kādreiz piezvanīsim.” Es jau ne uz ko arī necerēju... Bet tad man parādījās iespēja piedalīties REO mēģinājumā, es nodziedāju pāris dziesmiņas itāliešu valodā, un mani pieņēma! Egils man vēlāk stāstīja, ka viņš esot teicis Štukmeistaram: “Pat ja tai meitenei balss nebūtu tik laba, viņai kājas ir skaistas!”

Tas bija... septiņdesmito gadu sākumā?

Nē! Tas bija 1963.gads.

Jūs lieliski izskatāties.

Mūsdienās sievietes parasti izskatās jaunākas par saviem gadiem. Tā ir daba, es neko īpašu ar sevi nedaru.

Kurā brīdī jūs sapratāt, ka jums ir lieliska dabas dāvana – balss?

Mana mamma labi dziedāja, sevišķi čigānu romances, papam savukārt bija skaists tenors, viņi abi dziedāja divatā. Un es kā trešais mazais mūžīgi pielāgojos, meklējot trešo balsi. Kad lielajiem bija viesības, mamma bieži vien sauca mani kaut ko nodziedāt. Latvijā kādreiz bija tā, ka cilvēkiem patika dziedāt pie galda, tā bija sirdslieta! Ja uz galda bija šņabis un *zakuska*, ja bija jauka atmosfēra, tad visi dziedāja. Katram cilvēkam ir dvēsele, un tai jāatpūšas no ikdienas. Un tad es manīju, ka visi nezina kādēļ grib mani klausīties. Es iemācījos dziesmas visādās ārzemju valodās, es klausījos, kā dzied šarmantais Īvs Montāns (Larisa viesnīcas vestibilā sāk klusināti dziedāt franču valodā), kā dzied Lolita Tosa. Kad biju REO sastāvā, mums, katram solistam, bija savs stingrs repertuārs, un mēs nedrīkstējām to mainīt vai variēt. Bet tad, kad devāmies braucienos uz ārzemēm, mēs uz bis dziedājām svešvalodās. Katrs taču grib kaut ko dzirdēt savā valodā!

Kāda toreiz bija Egila loma jūsu dzīvē?

Milzīga. Viņš man mācīja nebūt arīšķīgai. Viņš teica: “Ja kaut kas ir par daudz, tā ir krievu gaume. Ja viss ir atturīgi, tad tā ir latviešu gaume. Negribu apbižot krievus, bet jūs jau zināt: krievi ir daudz emocionālāki, viņi ir atklātāki par latviešiem. Iespējams, tāpēc mēs ar Egilu arī palikām kopā, jo viņš mani vienmēr redzēja it kā no malas, viņš daudz no manis prasīja. Tā, piemēram, vienreiz viņš izteicās, ka man jāmacās dejot steps. Es teicu: “Tu esi traks! Man jādomā par melodiju, par elpošanu.” No katras dziesmas es vienmēr

gribēju uztaisīt kādu *story* – stāstiņu. Un tas man bija galvenais. Tad kā es varētu iespēt ne tikai dziedāt un domāt par šo *story*, bet vēl arī dejot stepu?! Pirmo reizi pateicu Egilam: „Nē!” Pēc tam gan iemācījos sadzīvot un piekāpties.

Jūsu Rīgas periods beidzās sešdesmito gadu vidū, un jūs devāties uz Maskavu. Kāpēc?

Toreizējais filharmonijas vadītājs Šveiniķs mūždien visur jaucās iekšā. Bija tā, ka muzikanti toreiz mēdza iedzert... Vai tagad arī tā ir? Droši vien nav. Ak, ir? Nu, lūk, Egilam vajadzēja pieskatīt muzikantus, sekot, lai viņi nedzer, bet Egils nevēlējās izsekot muzikantus, teikdams, ka viņš nav nekāds policists. Sākās konflikti. Egils bija jauns, viņš nerūpējās par to, lai pieturētu savu mēli. Un tad uz Rīgu atbrauca konferansjē Gariks Griņevičs no Maskavas – viņš strādāja pie Roznera un apgalvoja, ka pirms pāris dienām Rozners esot bijis Rīgā un dzirdējis, kā es dziedu. Viņš aicināja mani uz Maskavu! Tajā pašā laikā mani izsauca Šveiniķis un teica, ka viņš grib šķirties no Egila Švarca, bet es gan varot palikt. Nu kā tad es palikšu, ja mana vīra te nebūs? Un tad mēs izlēmām doties uz Maskavu, kur mūs gaidīja un cienīja.

Kā jūs uzņēma Maskavā?

Viss, ko mēs darījām, maskaviešiem šķita kā no ārzemēm nācis. Gan Egila simfodžera ieraksti, gan manas kleitas, kuras biju šuvusi *Rīgas modēs*. Bet es negribu teikt, ka Maskavā viss bija slikti, nē! No Azerbaidžānas, piemēram, atbrauca Muslims Magomajevs – lielisks dziedonis ar spēcīgu balsi, bija arī citi. Viņi nedziedāja tā, kā krievi to darīja... *Moi*

Vasja, on buġet pervij na luġe, moi Vasja! (Larisa spontāni iedziedas trīsulojošā falsetā.) Mēs domājām: kas tad tā par modi, kā viņi te dzied?! Radiofonā nodziedāju dažas dziesmas, visiem iepatikās, un man tūlīt pat tika piedāvāts veidot savu programmu. Meklējām jaunus komponistus, mēs gribējām parādīt savu seju. Atbraucām arī uz Rīgu, satikām Raimonu Paulu un lūdzām, lai viņš parāda kādas savas jaunās dziesmas: mēs gribējām ierakstīt tās krieviski. Un Raimonds, kā vienmēr, noburksķēja: „Ko? Manas dziesmas? Krieviski? Nē, tur nekas labs neiznāks!” Taču beigu beigās Raimonds mums iedeva *Zilos linus* un *Latgalei*. Abas iedziedāju krieviski. Tulkotie vārdi bija dvēseliski, nekas nebija „tieši pierē”, kā Krievijā bija pieņemts. Mums bija poēzija. Šīs dziesmas ātri palika populāras, un mani uzaicināja uz TV pārraidi *Ogoġok*. Tur jaungada pārraidē biju kopā ar krievu kosmonautiem Gagarinu, Beļajevu un Leonovu. Dziedāju Elgas Īgenbergas dziesmu *Mūs gaida zvaigznes*. Nākamajā dienā es biju populāra visā Krievijā! Mēs sākām braukāt pa Krieviju un pelnīt naudu. Biļetes uz koncertiem vienmēr bija izpārdotas.

Uz Latviju ar koncertiem nebraucāt?

Šveīņiks nelaida. Viņš bija tik ļoti „sarkans” un pareizs... Nezinu, vai viņš tiešām tā arī domāja, kā runāja.

1973.gadā jūs pārcēlāties uz Vāciju, respektīvi, uz Vācijas Federatīvo Republiku.

Jā, bet tas nebija tik vienkārši. Jautājums ir par to, kāpēc mēs to izdarījām. Mēs ar Egilu strādājām ļoti daudz, koncerti bija vai katru dienu. Taču arvien biežāk no kompartijas viriem sāka nākt visādi mulķīgi pārmetumi. Tad kleitas bija par garu, tad par īsu, tad par robainu... Kaut arī tērpi tika šūti pie Slavas Zaiceva! Vienreiz mani izsvītroja no koncertprogrammas Kremļa kongresu pili. Tā man bija kā pļauka. Un tad pilnīgi nejauši uzzināju, ka Šveīņikam ir labas attiecības ar Furcevu, toreizējo Padomju Savienības kultūras ministri. Sāka piesieties, ka man ir nepareizs repertuārs, ka nedrīkst dziedāt tikai par mīlestību, jādzied arī par komjaunatni, kompartiju un dzimteni. Es mēģināju iebilst, ka tas nav mans žanrs. Grūti bija turēties pretim, jo viņi tik un tā mani uzskatīja par svešinieci – tā tur, no Latvijas... Mums neļāva arī izbraukt koncertēt uz ārzemēm. Nu, jā, man nebija tik labu attiecību ar Valsts drošības komiteju kā dažiem labiem citiem... Situācija palika arvien sliktāka. Kad braukājām pa perifēriju, nebija ko ēst: veikalos bija tikai šņabis un skābi gurķi. Dubļi bija līdz ceļiem, un pa tiem man vajadzēja brīst uz koncertiem.

Restorānos mums pasniedza netīrus nažus un dakšiņas, kaut kāda viesnīcas garderobiste man vienreiz skrēja pakaļ un sita pa galvu ar salocītu avīzi, jo es biju uzdrošinājusies iet uz restorānu ar galvā uzsietu lakatiņu – zem tā matos bija ietinusi ruļļus... Un aizvien biežāk mēs ar Egilu runājām par to, ka mūsu dzīvē Krievijā vairs nekas nemainīsies, varbūt tikai paliks sliktāk: patlaban es esmu populāra, Krievija ir izbraukāta krustu šķērsu, Latvijā mums nav nekādu iespēju Šveīņika dēļ.

Un tad jūs izlēmāt, ka jādodas prom...

Jā, uz to pusi gāja. Es domāju: ja mēs ārzemēs arī neko nedarītu, tad tik un tā tur būtu brīvi cilvēki!

Toreiz tikt ārā no Padomju Savienības bija praktiski neiespējami.

Mūs samācīja kāds krievu mūziķis, kurš pieteikuma anketā, lai brauktu prom, bija uzrakstījis, ka viņa vecvecāki ir ebreji. Un tolaik bija tā, ka gadā zināmu skaitu ebreju izcelsmes

cilvēku laida ārā no Padomju Savienības. Mēs arī uzrakstījām par saviem „ebreju vecvecākiem”... Kā izrādījās, mūsu pēdējais koncerts bija Magadanā. Un man bija šausmīgas bailes, ka mūs tur varētu aizturēt. Taču nekas nenotika. Un tad, kad padomju varas iestādes iedeva atļauju doties prom, mani pēkšņi pārņēma vēl briesmīgākas bailes – no nezināmā. Grūtas bija atvadas no manas mammas. Egils savu mammu paņēma līdzi, jo viņa bija palikusī gluži viena... Nonācām Austrijā. Mums piedāvāja doties vai nu uz Ameriku, vai Izraēlu. Amerikas vīzu vajadzēja gaidīt, un šī gaidīšana notika Itālijā. Naudas mums bija ļoti maz, no Padomju Savienības mēs drīkstējām izvest tikai 500 dolārus, Vinē es vēl pārdevu vienu ikonu (arī to varējām ņemt līdzi), es neēdu gandrīz neko, jo man ļoti gribējās nopirkt kādu sarkanu jaku un kurpes – Krievijā man tik ļoti pietrūka krāsu...

Tomēr Amerikā jūs nononācāt...

Jā, mūs pierunāja, sak, ko jūs darīsiet Amerikā, palieciet labāk Vācijā, tā būs tuvāka jūsu mentalitātei. Tā arī notika. Mākslas aģentūrā man piedāvāja darbu, un mēs braucām uz Minheni. Tur sāku strādāt, un manā kontā uzreiz iemaksāja avansu: es dabūju 5000 marku! Biju vienkārši šokā. Kad vēl

koncertēju Krievijā, man šķita, ka es ļoti labi pelnu... Bet tur man vajadzēja dziedāt trīs koncertus dienā. Savukārt Vācijā man pietika ar diviem koncertiem mēnesī, un viss bija kārtībā. Ikvienā Vācijas pilsētā bija radio un savs bigbends, es dziedāju gan radio, gan koncertos. Taču tur dziedātājiem vēl nebija tādas koncertu pieredzes kā man. Vāciešiem es patīku, jo, vāciski dziedot, man nebija krievu akcenta. Bet viņi mīlēja krievu dziesmas un krievu valodā – tas bija kas cits.

Latviešu trimdinieku organizācija Daugavas vanagi padzirdēja, ka jūs izpildāt dziesmu par Latviju. Tā bija jūsu vīra sacerēta dziesma?

Jā, tā bija. *Daugavas vanagi* piedāvāja izlaist plati ar manis izpildītajām dziesmām. Sākām meklēt repertuāru. Mums dziesmas sacerēja Juris Kronbergs no Zviedrijas, Uldis Grasis no Vācijas... Mēs sākām organizēt koncerttūres pie latviešiem. Latvieši pulcējās savos saietos ļoti čakli: viņi nāca kopā ar bērniem, jo gribēja, lai viņi sajustu savas saknes. Tas mani ārkārtīgi savīņoja. Viņi visi toreiz – astoņdesmito gadu sākumā – ticēja, ka Latvija reiz kļūs brīva. Un es toreiz domāju: nu kā gan viņi var tam ticēt? Tas taču nekad nevar notikt!

Toreiz tapa slavenā dziesma *Svešā zemē stādu rozes* – pēc tās daudzi cilvēki jūs atpazīst.

Jā, tās autors bija Uldis Grasis. Vakarī kopā ar latviešiem bija neparasti emocionāli, un manis dziedātās dziesmas lēnām sāka pārņemt uz Latviju.

Astoņdesmito gadu vidū Latvijā sākās atbrīvošanās procesi. Jūs izzinājāt, ka dzimtenē notikusi miermīlīga dziesmotā revolūcija, viss strauji mainās... Kādas bija jūsu izjūtas?

Pirmajā laikā kopā ar vīru bijām ļoti pateicīgi Gorbačovam, kurš ļāva bijušajām padomju republikām attīstīties pa savu ceļu. Bet pēc tam, kad Lietuvā un Latvijā bija asiņaini notikumi, kad Daugavmala bija ar cilvēkiem, kuri demonstrēja savu vēlēšanos pēc brīvības, manas domas mainījās. Bet es biju lepna, ka Latvija ir tāda maza un stipra zeme ar savu kultūru, un tā ir pelnījusi dzīvot tā, kā pati vēlas. Un nekādi rikojumi no augšas – no Maskavas – to vairs nevar satraukt. Latvieši taču iznesa cauri gadsimtiem savu kultūru un tradīcijas. Kad biju meitene, atceros, ka Līgo svētki bija aizliegti, bet mēs skrējām pa pludmalī un sitām cits citam pa stībiem ar kalmēm. Tāpat aizliegti bija arī Ziemsvētki. Krieviem toreiz bija tikai 7. novembris, *joločka* un *šneguročka*. Bet tagad Latvijā visi svētki ir atjaunoti, tas ir tik jauki.

Vai jūs nevajā disonanse, kas parasti rodas, dzīvojot svešā zemē – šajā gadījumā Vācijā?

Nē, esmu pateicīga šai zemei – Vācijai, kas mani ir pieņēmusi. Protams, sākumā es domāju, ka labākajā gadījumā pagrimšu kaut kādā diskotēkā, sliktākajā – vispār nespēšu pelnīt naudu. Bet es kāpu uz lielās skatuves un pelnīju naudu. Mani ir pateicība Vācijai. Pateicība – tas ir ļoti svarīgs moments katra cilvēka dzīvē. Manuprāt, tiem krieviem, kas dzīvo te, Latvijā, ir jābūt pateicīgiem šai zemei, ka tā viņus ir pieņēmusi. Ir jābūt pateicībai, ka viņi ir atraduši savu dzimteni. Un viņiem arī jāsaprot, ka latviešiem, kas Latvijā ir kādi 50 procenti, patiesībā ir ļoti grūti saglabāt savu identitāti. Līdzīgi ir ar valodu. Es saprotu, ka veciem cilvēkiem ir grūti iemācīties runāt latviski, viņus pārtaisīt nevar. Bet ja cilvēkam ir bērni, tad viņam jādomā par viņu nākotni, un bērniem nav nākotnes bez latviešu valodas. Viņi jūtas kā otrās šķiras cilvēki – tāpēc, ka neprot valodu.

Ir jau daži politiķi, kas bērnus samāca uz šīm muļķībām – nemācīties latviešu valodu...

Tad šie politiķi ir nelieši. Nevar būt tā: krievu jaunieši dzīvo Latvijā, bet jūtas tā, it kā atastos uz citas planētas.

Kā jūs pati jūtaties – kā krieviete, latviete, vāciete?

Mans dēls Lorens Arturs dzīvo Vācijā. Kad viņš piedzima, es zināju, ka došu viņam latviešu valodu un krievu valodu. Un viņš tagad perfekti runā abās šajās valodās. Un, protams, arī vāciski. Par valodu prasmi viņš jūtas ļoti lepns. Jo vairāk cilvēks zina valodas, jo labāk viņam attīstās smadzenes. Lorens atbrauca uz Latviju un bija stāvā sajūsmā par šo zemi. Viņš bija pārliecināts, ka latvieši ir ļoti līdzīgi vāciešiem: tikpat atturīgi, ar tādu pašu mentalitāti, ar kārtīgumu, ar laipnību. Savukārt krievi – pārāk emocionāli, pārāk lieli solitāji. Kad dēls bija tineidzērs, viņš pret Krieviju izturējās ļoti negatīvi, bet es viņam stāstīju, ka arī Krievijā ir ļoti daudz talantīgu cilvēku. Un tā es mēģināju viņā ieaudzināt sapratni par to, ka ir Latvija, ir Krievija, katrai valstij ir sava vieta, katru valsti vajag respektēt. Man šķiet, ka šāda audzināšana man ir izdevusies. Ikvienā vietā mēs varam justies kā latvieši, krievi vai vācieši – kā vien vēlamies.

Dēls jums piedzima nemaz ne jaunos gados.

Jā, man bija 38 gadi. Un es viņam devu ļoti daudz mīlestības. Man vienmēr bija laiks viņam palasīt pasakas, dot viņam mieru un drošības izjūtu.

Tagad Larisai Mondrusai ir savs tirdzniecības bizness Vācijā, vesela gūzma skaistu atmiņu par aktīvu koncertdarbību Eiropā un pasaulē, daudzas ierakstītas skaņuplates, stipra ģimene un joprojām – spēcīga, emociju bagāta balss. Dzimtenē viņa sniegs trīs koncertus. Sajūtas? Tās jau nevar izstāstīt.

Un es ar vieglu izbrīnu lasu vecu avīzrakstu tekstu: „Izcila Austrumu balss! Viņai ir melni mati, lielas mandeļveida acis un slaidas augums. Tās ir Larisa – meitene no aukstās zemes, tipisks tēls krievu literatūrā no Tolstoja līdz Jeseņinam. Krievu dvēseles iemiesojums un vienlaikus Padomju Savienības simbols šodien.”

Un ne vārda par Latviju. Jā, protams, septiņdesmito gadu krievu prese ārzemēs tādu Latviju nemaz nepazīna... Un tomēr Larisa Mondrusa kopš tiem tālajiem septiņdesmitajiem manā atmiņā palikusi kā dziedātāja, kuru padomju vara gan Latvijā, gan Krievijā redzēja labāk ejam, nekā nākam. Nevēlama, jo dziedāja par Latviju. Par dzimteni. Būdamā prom. Un es šodien dzirdu Larisu dziedam:

Svešā zemē stādu rozes,
Plūcu sārtas magones,
Lai gan manas domas
Kavējas pie dzimtenes...